עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פ"ו מהלכ' עירובין הלכה ח [ט] טוש"ע א"ח סימן תי [סעי' א] וסעיף ב:
עב ב מיי' פכ"ז מהל' שבת הלכה יא סמג לאוין סו טוש"ע א"ח סי' תה סעיף א:
עג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
עד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
א ה מיי' פכ"ח מהל' שבת הלכה ו סמג שם טור ש"ע א"ח סי' שצח סעיף ו:

◆

רבינו חננאל

יוסף אליבא דר' יוסי ב"ר יהודה. ר' מאיר אומר כל מי שיש לערב ולא עירב הרי זה חמר גמל. הא תו למה לי תנינא ספק ר' מאיר ור' יהודה אומרים הרי זה חמר גמל. ופרקינן איצטריך סד"א התם דהוא ספק אמרי חמר גמל אבל הכא דודאי לא עירב לא, אלא הרי הוא כבני העיר כיון שיצא לילך והחזיק בדרך עקר רשותיה מן העיר, ובמקום שרצה לילך לא קנה שביתה דהא לא עירב בפת ולאו עני הוא דקני כמחזיק הילכך לא יזוז ממקומו. מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת כו'. איכא דאמרי א"ר חנינא רגלו אחת בתוך התחום והאחרת חוץ לתחום יכנס. שנאמר אם תשיב משבת רגלך, רגליך קרינן. והתניא לא יכנס ההיא אחרים היא דא' למקום שרובו כו'. פיסקא, ר' אליעזר אומר שתים יכנס שלש לא יכנס. והתניא ר' אליעזר [אומר] אחת יכנס שתים לא יכנס. ופרקינן הא דקתני אחת יכנס שתים לא יכנס כגון שיצא אמה אחת ועומד בשניה יכנס, אבל אם יצא שתים ועומד בשלישית לא יכנס. ומתני' נמי הרי קתני שתים. פי' אם עומד בשתים יכנס, עומד בשלש לא יכנס. והא דתניא אפילו אמה אחת לא יכנס במודד כלומר אין לו להוסיף על מדתו. כדתנן ולמודד שאמרו נותנין לו אלפים ומודד. הדרן עלך מי שהוציאוהו כיצד מעברין את הערים פגים נכנס פגים יוצא כו'. פי' פגים בניין כגון שובך כדאמרינן במפריחי יונים מי ששברו את פגמיהן. כגון שובך של יונים עשוי בניין עומד.

כמאן כרב יוסף ואליבא דר' יוסי בר יהודה לא כרבה ואליבא דר' יהודה: ר"מ אומר כל שיכול לערב כו': הא תנינא חדא זימנא ספק ר"מ ורבי יהודה אומרים הרי זה חמר גמל אמר רב ששת לא תימא טעמא דר"מ ספק עירב ספק לא עירב הוא דהוי חמר גמל אבל ודאי לא עירב לא הוי חמר גמל אלא אפילו ודאי לא עירב הוי חמר גמל דהא הכא ודאי לא עירב וקא הוי חמר גמל: **מתני'** מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר"א אומר שתים יכנס שלש לא יכנס: **גמ'** א"ר חנינא רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום לא יכנס דכתיב אם תשיב משבת רגלך רגלך כתיב והתניא רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס הא מני אחרים היא דתניא אחרים אומרים למקום שרובו הוא נוקד איכא דאמרי אמר ר' חנינא רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס דכתיב אם תשיב משבת רגליך רגליך קרינן והתניא לא יכנס הוא דאמר כאחרים דתניא למקום שרובו הוא נוקד: ר"א אומר שתים יכנס שלש לא יכנס: והתניא ר"א אומר אחת יכנס שתים לא יכנס לא קשיא הא דעקר חדא וקם אתרתי הא דעקר תרתי וקם אתלת והתניא ר"א אומר אפילו אמה אחת לא יכנס כי תניא ההיא למודד דתנן ולמודד שאמרו נותנין לו אלפים אמה אפילו סוף מדתו כלה במערה: **מתני'** מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס שאין המשוחות ממצין את המדות מפני הטועין: **גמ'** תנא מפני טועי המדה:

הדרן עלך מי שהוציאוהו

כיצד מעברין את הערים בית נכנס בית יוצא פגום נכנס פגום יוצא היו שם גדודיות גבוהות עשרה טפחים

וגשרים

כמאן. בעינן החזיק בדרך ולין פה. וללישנא אחרינא) הכי גרסינן כמאן דסגי ליה בהכי ואע"ג דלא אמר שביתתי במקום פלוני כרב יוסף אליבא דרבי יוסי בר' יהודה לא כרבה ואליבא דרבי (יוסי ברבי) יהודה. וה"פ כמאן הוי כרב יוסף ואליבא דרבי יוסי בר' יהודה דלא בעי אלא להחזיק והאי נמי החזיק ולא אמר ומשני לא דאמר עסקינן וכרבה אליבא דר' יהודה דבעי תרתי והוא הדין נמי לרב יוסף ואליבא דרבי יהודה אלא אליבא דרבה עדיפא ליה לאוקמי משום דרבה ורב יוסף הילכתא כרבה לבר מתלת שדה ענין ומחצה): **ספק.** בפרק בכל מערבין (לעיל דף לה.) נתגלגל חוץ לתחום נשרף מבעוד יום אינו עירוב משחשיכה הרי זה עירוב ספק מבעוד יום ספק משחשיכה ר' מאיר ור' יהודה אומרים כו' אלמא כל ספיקא חמר גמל הוא ומתני' נמי ספיקא הוא. וללישנא בתרא הכי קשיא ליה תנינא חדא זימנא לר"מ דהיכא דעירב במקום שאינו עירוב הוה חמר גמל: **לא תימא.** התם הוא דספק עירב וקנה שם שביתה וספק לא עירב וקנה בביתו הוא דהוי חמר גמל אבל היכא דודאי לא עירב כגון חוזר זה שהיה לו לערב בפת שקרוב לביתו היה לא"נ שהיה לו לומר שביתתי במקום פלוני לא הוי חמר גמל דאין כאן ספק אלא לגמרי נתכוון אביתו ויהא כאנשי עירו: **אלא אפילו ודאי לא עירב.** שלא אמר שביתתי לשם נמי מחזקינן ליה בספק משום גלויי דעתא. וללישנא בתרא דפרשינן דרבי מאיר עשיר משוי ליה ואפילו הכי הוי חמר גמל ולא כבני עירו ש"מ דאפילו במקום שאין ספק כגון נתגלגל חוץ לתחום מבעוד יום דודאי לאו עירוב הוא אפילו הכי לרבי מאיר חמר גמל הוא דסילק עצמו בכוונתו מאלפים של צד שני לביתו. והאי סתמא דקתני התם מבעוד יום אינו עירוב דמשמע והרי הוא כבני עירו ר' יהודה היא והא דלא עריב להו ותני בהדי סיפא דקתני הרי זה חמר גמל משום דר' יהודה בסיפא מודה לר' מאיר אבל ברישא כבני עירו שוי להו ורישא ר' יהודה היא: **מתני' מי שיצא חוץ לתחום.** במזיד ומדעת שלא לשם מצוה: **שתים יכנס.** משום הבלעת תחומין כדאמרינן בפירקין (לעיל דף מה.). ר' אליעזר לטעמיה דאמר (שם) והוא באמצען: **גמ'** ה"ג הא מני אחרים היא: **למקום שרובו שם הוא נוקד.** ורובו בתוך התחום הוא: **נוקד.** כלומר בתר רובו שדינן ליה וכיון דלא הויא אלא רגלו אחת חוץ לתחום עדיין רובו בתוך התחום הילכך יכנס: **הוא דאמר.** ר' חנינא: **מפני דעקר חדא.** שיצא מן האחת ועומד בשניה והכי קאמר אם בשתים עומד יכנס וברייתא דקתני שתים לא יכנס שיצא מכל השתים: **למודד.** שחשכה לו ואמר שביתתי במקומי ומודד אלפים פסיעות בינוניות אולי יכנס לתחום) העיר וכלו אלפים שלו אמה אחת חוץ לתחום לא יכנס שאפילו האלפים מוליכות אותו לתוכו אינו מותר לצאת מאלפים כדתנן ולמודד שאמרו נותנין לו אלפים אפילו סוף מדתו כלה במערה לא יהלך להלן מאלפים דכיון שמדד אלפים לבד מקום שביתתו שהן ארבע אינו יכול לעבור חוץ לאלפים: **מתני' מי שהחשיך.** שהוא בא בדרך וחשכה לו חוץ לתחום: **אפילו חמש עשרה אמה כו'.** לאו דוקא ט"ו אמה: **המשוחות.** מודדי התחומין לעיירות ועושין סימן לתוך) התחום: **אינן ממצין את המדות.** להניח הסימן בסוף אלפים אלא כונסין אותן) לתוך אלפים: **מפני הטועין.** מפני טועי המדה שאין מכירין את הסימן ופעמים הולכין להלן ממנו וחוזרין ולאו אדעתייהו. ל"א ולא שמעתיו דלוקא ט"ו נקט וטועי המדה הן המשוחות הקובעין התחומין ואמרינן לקמן בכיצד מעברין (דף נז:) אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה ארבעים חבלים יש לאלפים וכל חבל וחבל מתמעט שני אחיזות שזה תופס מכאן וזה תופס מכאן והאחיזה טפח וחצי אצבע הרי פ' טפחים ומ' אצבעות העולין לי"ד טפחים הרי תשעים טפחים שהן חמש עשרה אמות:

הדרן עלך מי שהוציאוהו

כיצד מעברין. מפרש בגמרא (נג.) לשון אשה עוברה דתנן לקמן) הנותן עירובו בעיבורה של עיר אלמא יש עיבור לעיר ומפרש השתא כיצד יש לה עיבור: **בית נכנס ובית יוצא או פגום נכנס ופגום יוצא או היו גדודיות כו' מוציאין המדה כנגדו.** כלומר כשבא לציין סימן תחום העיר ובא למדוד אלפים חוצה לה אם היה מחיצתה שור איגר שאינה חומה חלקה אלא בתים סמוכין ומחוברין ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחבירו ונראית כניסתו פגומה מבחוץ ויש בית בולט ויוצא לחוץ יותר מחבירו או פגום נכנס או פגום יוצא שהיתה עיר מוקפת חומה ויש מגדלין עגולין בולטין בחומה פעמים שבולטין בפנים פעמים שבולטין בחוץ או שהיו שם לאחת הקרנות של עיר גדודיות שברי חומה של חרבות בתים וישנן בתוך שבעים אמה ושירים לעיר כדמפרש לקמן):

או

כמאן כרב יוסף ואליבא דרבי יוסי. פירש הקונטרס דמאע"פ דייק למשמע)דמוחזק מלקנות שביתה ואם כן לא אמר אי נמי הכי דייק אי בעי תרתי דהחזיק וגם אמירה א"כ ליתא הילכתא כרבי יהודה דבין לרב יוסף ובין לרבה לרבי יהודה בעי תרתי:

תנינא חדא זימנא. דכל ספיקא לר"מ חמר גמל הוא ומתניתין נמי ספיקא הוא וקשה דמהאי היכא הויא שמעינן דהוי הכא ספק לרבי מאיר ואומר ר"י דפריך דהוה ליה למיתני כל שיכול וכו' ספק וממילא ידענא דהוי חמר גמל ומשני דה"א דהיכא דודאי לא עירב כי הכא לא הוי חמר גמל דאפילו אם הוה תנן ספק הוה מפרשינן ספק אם חשוב בכך עני כשאר בא בדרך אם לאו ולכך לא קנה עירוב דודאי עני אמרו שמערב ברגליו במקום פלוני ולא בספק עני ודינו כודאי עשיר ויהיה כבני עירו קא משמע לן:

כי תניא ההיא למודד. שאפילו כלה מדתו במערה לא יכנס אמה אחת יותר ופ"ה לא נראה והא דלא קאמר כי תניא להמשיך אמה חוץ לתחום לא יכנס דמילתא דפשיטא הוא דאין לו לצאת חוץ לתחומו אבל בכלה למערה איצטריך לאשמועינן:

הדרן עלך מי שהוציאוהו

כיצד מעברין פגום נכנס. פי' ר"ח פגום נכנס בנין העשוי כעין שובך כדאמרי' בזה בורר (סנהדרין דף כה.) גבי מפריחי יונים משישברו את פגמיהם ומיהו שובך ממש אין מתעבר עם העיר כדאמרינן בגמ'ס):

וגשרים

מסורת הש"ס

א) [לעיל לה.], ב) [לעיל מה.], ג) פ"א נוקר. רש"ל, ד) לקמן סא., ה) לקמן קה., ו) [ע"א ד"ה ורב יוסף], ז) [ב"ב קיד:], ח) בס"א: בתוך, ט) בס"א: לסוף, י) ברש"י על הרי"ף: אותו, כ) [דף ס.], ל) [לקמן אי גרסינן כו' הד"א. רש"ל], מ) [שייך לע"א], נ) [נ"ל למוחזק וכ"ה בדפוס ויניציא משנת רפ"ח], ס) [דף כה:],

◆

תורה אור השלם

א. אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר:
ישעיהו נח יג

◆

מוסף רש"י

הרי זה חמר גמל. דמספקא לן אי קני ליה זה עירוב והכא הוי ביתו ומהכא יש לו אלפים אמה לכל רוח ויהפסיד אלפים שמעבר ביתו והלאה, או שמא לא קנה עירוב ומביתו יש לו אלפים לכל רוח ולא קנה לעבר עירובו כלום, ומחמת ספק זה נאסר לילך אלא אלפים אמה שבין ביתו לעירובו, דומה נפשו כהנך מחמרי, אבל אלפים שמעירובו ואילך לא דילמא לא קנה עירוב ומביתו ואילך נמי לא דילמא קנה עירוב, נמצא זה מושכו לכאן וזה מושכו לכאן, כאדם המנהיג חמור וגמל, שהחמור הולך לפניו וזה מנהיגו, והגמל הוא מושך וצריך לפנות לפניו ולאחריו (לעיל לה.). **ר"א אומר שתים יכנס.** ר' אליעזר לטעמיה דאמר במתני' (לעיל מה.) גבי ד' אמות שנתנו חכמים ליוצא חוץ לתחום דהוא באמצען, שיש לו לכל צדדיו ב' אמות, ולפיכך זה שיצא ב' אמות חוץ לתחום, כיון דב' אמותיו דבוקות לו בתחומו סבירא ליה לר' אליעזר דכמאן דמובלען בתחומיה דמו ומותר ליכנס (לעיל מה.). **אפילו סוף מדתו כלה במערה.** שיש בה דיורין, שאינו נכנס להלן ממדתו כלום (לקמן סא.). **מפני טועי המדה.** שמא יטעו בה הלכך מקצרין אמה, נמצא שעדיין התחום לא הגיע ומי שהחשיך לו חוץ לתחום כבר נכנס לתוך אלפים ט"ו אמות, ל"א מפני הטועין שטועין ויוצאין וחוזרין ונכנסין לפיכך מקצרין המודדין את התחום הסימן ומציבין בתוך התחום, שאם יצא לא עביד איסורא (לקמן קה.).

הדרן עלך מי שהוציאוהו